Poko / Perfin-perforatorer

Poko, hvad er det, er jeg blevet spurgt om mange gange når samtalen i perfinkredse falder herpå. Ja, hvad er poko egentlig for en størrelse?

Poko er en fællesbetegnelse for flere typer af tyske frankeringsmaskiner (frimærkepåklæbningsmaskiner) fabrikat Michelius Fig. 1 og 2 og fabrikat Poko (som jeg desværre ikke kan vise noget billede af) monteret med frimærker i ruller, sædvanligvis med 500 stk. i hver rulle eller i ruller indlagt i kapsler som vist i Fig. 3. 4 og 5 fabrikat Michelius med henholdsvis 120 stk. til 200 stk. i hver kapsel som automatisk påsatte 1, 2, 5 og 7 frimærker på kuverter ved drejning af et håndsving på siden af maskinen.

Andre typer frankeringsmaskiner eksempelvis frankeringsmaskinerne "Flo-ka" Briefmarken-Schnellkleber (tysk type) Fig. 6 og "POSTSTAMPER" (USA type) Fig. 7 var også monteret med frimærker i ruller med 500 stk. Disse frankeringsmaskiner fungerede ved at man trykkede ned på et håndtag hvorved et frimærke førtes frem fra rullen, blev fugtet, fraskåret og påsat kuverten. Alt i én arbejdsgang.

En type frankeringsmaskine af helt speciel interesse for perfinsamlere var en POKO / PERFIN frankeringsmaskine, fremstillet til i tre omgange, på den i forvejen valgte frimærkeværdi, at perforere frimærket med firmaets initialer, tal eller logo, skære frimærket fra frimærkerullen, fugte og påklæbe frimærket på forsendelsen.
POKO / PERFIN frankeringsmaskinen var indrettet med et rum i hvis indre der var plads til fra 5 til 7 ruller frimærker med 500 stk. i hver rulle af forskellig frankeringsværdi.

Efter indstilling af den ønskede frankeringsværdi perforerede man et frimærke ad gangen ved at dreje to gange på et håndtag på siden af maskinen hvorved frimærket blev fremført fra rullen og perforeret. Ved endnu en drejning én gang på håndtaget førtes frimærket videre frem, blev skåret af rullen, fugtet og påklæbet forsendelsen, der i forvejen var ilagt frankeringsmaskinen manuelt med én konvolut ad gangen.

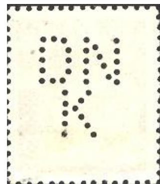
Et fællestræk for alle disse typer af frankeringsmaskiner var et indbygget tælleværk som viste det samlede anvendte portobeløb. **Deraf navnet POKO = Portokontrolle.**

Det skal her nævnes, at allerede fra 1910 blev frankeringsmaskiner (frimærkepåklæbningsmaskiner) fremstillet af Firma DAPAG-EFUBAG (DAPAG = Deutsche Abel-Postwertzeichen – Automaten - Gesellschaft m. b. H. EFUBAG = Eisenbahn-Fahrkarten und Billet – Automaten - Gesellschaft m. b. H.). Et frimærkeautomat og jernbanebilletselskab.

Karakteristika for det perfine bogstav i frimærket perforeret i disse frankeringsmaskiner var / er den ensartethed hvormed dette fremstår. Hertil kommer de lige afskæringer midt i takningen mellem frimærkerne i rullen, så frimærket efter afskæringen fremstår med henholdsvis to lige parallelle afskæringer i begge ender når frimærkerne i rullerne er lodret oprullet, eller på begge sider som de svenske frimærker der i rullerne er vandret oprullet.

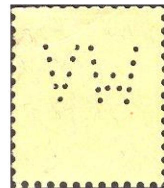
POKO kendes fra mange lande: Danmark, Schweitz, Sverige og Tyskland blot for at nævne nogen som det lille udsnit af POKO frimærker på side 294 viser.

Danmark

Danmark

Schweitz

Schweitz

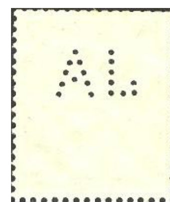

Sverige

Sverige

Tyskland

Tyskland

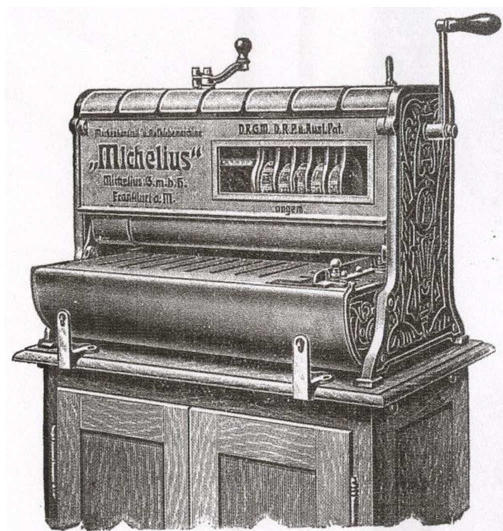
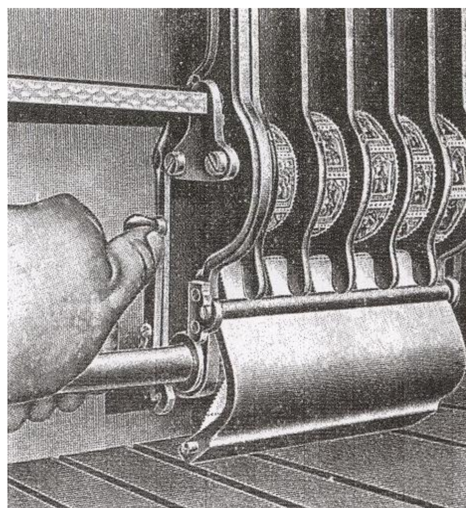

Fig. 1

Fig. 2

Marken kontroll und aufklebe Maschine Michelius

Som det ses af illustrationerne her ovenover Fig. 1 og 2, så er der i denne type Michelius frankeringsmaskine (frimærkepåklæbningsmaskine) plads til 5 ruller med frimærker med 500 stk. i hver rulle.

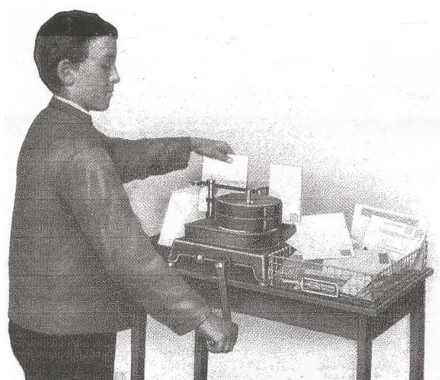

Fig. 3

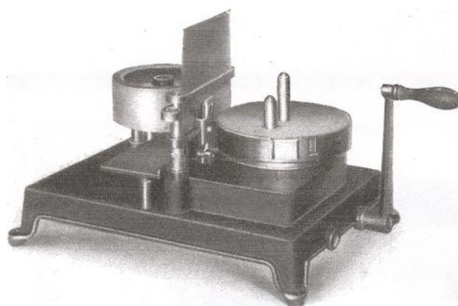

Fig. 4

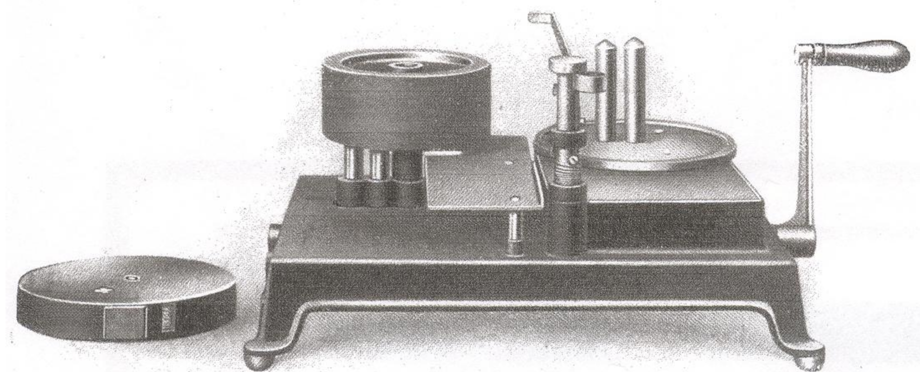

Fig. 5

Der fandtes flere fabrikater af frankeringsmaskiner (frimærkepåklæbningsmaskiner). Kendt er yderligere et mærke af fabrikatet Michelius (Fig. 3, 4, og 5), som ikke tilnærmelsesvis fik den samme udbredelse som POKO frankeringsmaskinen. Denne type Michelius frankeringsmaskinen havde for hver rulle en speciel kapsel med hver sin perforeringsanordning. Bemærk den ekstra kapsel der er monteret på maskinen i Fig. 3.

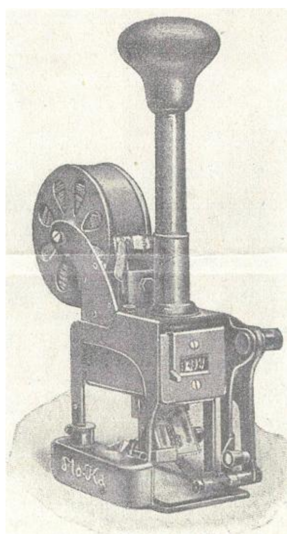

Fig. 6

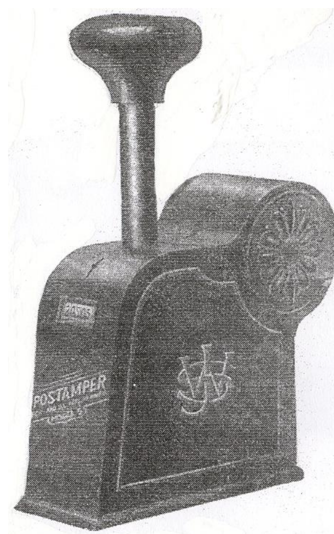
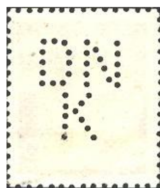

Fig. 7

De danske POKO perfinbilleder

Vender vi blikket mod Danmark kendes herhjemme indtil dato kun det her på side 296 viste og de to følgende på side 298 og 299 viste danske POKO perfinbilleder:

A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi, Sønderborg.
AFA-nr. 169, 15 øre rød karaveltype. Afstemplet 06.1929 i Sønderborg.
Perforeringsstilling i forhold til retvendt frimærke**:** Stilling 3

Kilde: Peter Engelbrechts samling, Post & Tele museum.

Rudekuvert afsendt 5.6 1929 fra Sønderborg til Finland. På bagsiden findes (oplyst af Erik Jensen, Overinspektør Post & Tele museum) et meget svagt maskinstempel som viser ankomst til Helsingfors den 8.6. 1929.
Takst: Brev til Finland 0 – 20 gr i 1. vægtklasse 1.1 1927 – 1.7 1940 = 15 øre - AFA-nr. 169.

Ser man nøje på det afbillede frimærke (det samme som på kuverten) er dette vendt på hovedet, hvorimod perfinbilledet $^{D}{}_{K}{}^{N}$ heri er perforeret retvendt og tæt på frimærkets nederst kant.

En forklaring på hvorfor frimærket er påsat kuverten vendt på hovedet ”kan være”, at det ligger i den måde hvorpå opspolingen af frimærkerullerne er foretaget, for det kan ikke udelukkes, at man ved fremstillingen af frimærkerullerne som dengang forgik på H. H. Thieles bogtrykkeri ”er kommet til” at opspole frimærkerullen omvendt med frimærkets overkant inderst i rullen i stedet for underkant inderst, hvilket medfører, at frimærket efter perforeringen og frankeringen i frankeringsmaskinen påsættes omvendt på kuverten.

Hvis opspolingen derimod var foretaget med frimærkets underkant inderst i rullen var frimærket blevet påsat retvendt på kuverten, hvilket er den mest logiske forklaring, da en frimærkepåklæbningsmaskine jo er konstrueret til at påsætte frimærket retvendt på kuverten og ikke omvendt. De perfine bogstaver perforeret i frimærket vil altid fremstå retvendt uagtet om frimærket i rullen forekommer retvendt eller omvendt opspolet.

Dette forklarer også hvorfor perfinbilledet $^{M}{}_{M}{}^{A}$ eller $^{A}{}_{M}{}^{M}$ beskrevet her sidst i artiklen er perforeret retvendt i et retvendt påsat frimærke.

Lidt om levering af frimærker i ruller

Man kan i Post & Tele museets arkivalier F.e.1.c - Sager ang. frimærker i ruller 1895 – 1965 læse om de firmaer der har ansøgt Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet om levering af frimærker i ruller i de ønskede frimærkeværdier der passede til de postforsendelser det enkelte firma brugte i deres regi.
Nu var det ikke helt uden vanskeligheder for firmaerne at få leveret de ønskede frimærkeværdier i ruller, for mange af de ønskede frimærkeværdier fandtes slet ikke i ruller.

Tager man A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi, Sønderborg som eksempel angående en enkelt virksomheds brug af frimærker i ruller og de vanskeligheder det medførte, at få de ønskede frimærkeværdier i ruller som dette firma skulle bruge i deres regi, kan man i Post & Tele museets arkivalier F.e.1.c - Sager ang. frimærker i ruller 1895 – 1965 i en skrivelse af den 9. februar 1928 fra firmaet til Generaldirektoratet for Post- og Telegrafvæsenet Gpt. Jn.B.1928.00113 B (101) læse**:**

Gennem det herværende postkontor er vi bleven underrettet om Generaldirektoratets skrivelse af 7.ds. Som vi allerede adskillige gange har fremhævet har vi anskaffet os den pågældende frankeringsmaskine efter i forvejen at have forvisset os om de forskellige frimærkeværdier kunne fås i ruller.

Da dette senere har vist sig ikke at have været tilfældet og Generaldirektoratet alligevel er gået ind på at levere 35 og 40 øres frimærker i ruller på en speciel bestilling og mod betaling af de hermed forbundne udgifter, mener vi, når vi har erklæret os indforstået med at betale disse ekstra udgifter, at have opfyldt de krav som med rimelighed kan stilles overfor os i dette tilfælde.

Vi forpligter os til at aftage de 2 x 10 ruller efterhånden som vi bruger dem, men synes ikke det kan forlanges, at vi skal betale 10 ruller af hver slags på én gang idet det ville betyde et beløb af kr. 4000.00 ca.

Hvis vi ikke i forvejen havde forvisset os om at vi kunne få alle værdier i ruller havde vi ikke anskaffet os en sådan maskine og vi tillader os derfor at henstille til Generaldirektoratet under disse forhold lade det herværende postkontor debitere os frimærkerne successive som vi aftager dem.

Vi forbliver med højagtelse
A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi

Svaret kom den 18. februar 1928 fra Generaldirektoratet. København.

I anledning af firmaets skrivelse af 9.februar 1928 ang. Fremstilling af 35 øres og 40 øres frimærker i ruller til brug for firmaet skal man meddele, at man efter omstændighederne herunder de af Pkt. (postkontoret) i Sønderborg givne på delvis fejlagtige forudsætninger baserede oplysninger har givet ordre til at lade fremstille 10 ruller til firmaet af hver af de nævnte frimærkeværdier til successive aftagning ved postkontoret i Sønderborg mod betaling af de ved fremstillingen af ruller forbundne særlige omkostninger. Det bemærkes dog, at man ikke herved har bundet sig til vedblivende at lade disse værdier fremstille i ruller, idet dette vil afhænge af det forbrug der vil vise sig at blive gjort af disse.

E. B. (Efter bemyndigelse).

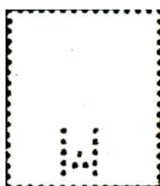
Til orientering:

Af arkivalierne fremgik det også at blandt dem der dengang ansøgte Generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet om levering af frimærker i ruller var også offentlige myndigheder og firmaer der i deres regi brugte det at perforere deres frimærker med deres initialer, logo eller tal: *Frederiksberg Kommune, Gyldendalske Boghandel, Meyer & Schou, Hermann Raffel, Th. Wessel & Vett, Magasin du Nord, Sylvester Hvid og ikke at forglemme A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi i Sønderborg.*

Om de frankeringsmaskiner disse firmaer anvendte var fremstillet til brug for på samme måde at påsætte frimærker på kuverter som den frankeringsmaskine A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi i Sønderborg brugte fortæller arkivalierne desværre ikke noget om.

Af de to sidstnævnte POKO perfinbilleder hvoraf det ene har bogstav M i perfinbilledet er brugeren ifølge Peter Engelbrecht dokumenteret som værende A/S Det danske Medicinal- & Kemikaliekompagni.

Bemærk, at bogstavet M i perfinbilledet har omvendt stilling i forhold til retvendt frimærke ligesom perfinbilledet ${}^{D}{}_{K}{}^{N}$ har det. Perfinbilledet står på hovedet og meget tæt på frimærkets nederste kant.

Det Danske Medicin- og Kemikaliekompagni A/S også kaldet Medicinalco, i dag DUMEX.
AFA-nr.124, 10 øre grøn. Afstemplet 05.1927 i København.
Perforeringsstilling i forhold til retvendt frimærke**:** Stilling 3

Med hensyn til perfinbilledet med bogstaverne ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ eller ${}^{A}{}_{M}{}^{M}$ om man vil i perfinbilledet, og som der endnu ikke foreligger nogen dokumentation for, er det antageligt, at også dette perfinbillede har tilhørt firmaet A/S Det danske Medicinal- & Kemikaliekompagni. Endeligt bevis mangler dog.

Begrundelsen for denne antagelse er at bogstavet M i de to perfinbilleder M og ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ er identiske, - at datoen for perfinbilledet ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ er registreret på AFA-nummer 122, 5 øre brun, udgivelsesdato 27. juni 1921, og AFA-nummer 124, 10 øre grøn, udgivelsesdato 1.oktober 1921, - at perfinbilledet ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ ikke senere, er registreret efter denne dato den 1.oktober 1921, - at det er påfaldende, at perfinbilledet M som er identisk med bogstaverne M i perfinbilledet ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ efter denne dato den 1.oktober 1921, dukker op kort tid efter i 1922, hvilket efter min opfattelse indikerer, at det meget vel kan tænkes, at det er den samme perforeringsmaskine der her er tale om blot i en bogstavreduceret udgave hvor to af bogstaverne i nålesættets perfinbillede ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ med vilje er fjernet. Måske på grund af nålesættets konstruktion der måske har bevirket?, at frimærkerne gik i stykker når disse blev revet fra frimærkearket, eller måske på grund af navneændring til firmanavnet Medicinalco. Det kan man jo kun gisne om?, og ligeledes kan man også kun gisne om frimærkerne med perfinbilledet ${}^{M}{}_{M}{}^{A}$ som det pågældende firma brugte, var i ruller. Vi ved det ikke!

Det Danske Medicin- og Kemikaliekompagni A/S?
AFA-nr.122, 5 øre brun udgivelsesdato den 27. juni 1921.
Perforeringsstilling i forhold til retvendt frimærke**:** Stilling 1

Det Danske Medicin- og Kemikaliekompagni A/S?
AFA-nr.124, 10 øre grøn udgivelsesdato den 1.oktober 1921, som desværre kun kan vises i fotokopi.
Perforeringsstilling i forhold til retvendt frimærke**:** Stilling 1

Kildehenvisninger / litteratur

Horst Müller, Artikel: "In Witten gelochte Briefmarken". (uddrag).

Peter Engelbrecht: „POKO“ Perfinisten Nr. 5

Peter Engelbrecht: „A/S Det danske Medicinal- & Kemikaliekompagni“
Dokumentation**:** Perfinisten Nr. 11

Peter Engelbrechts samling: Kuvert, A/S Det Nordiske Kamgarnsspinderi, Sønderborg, Kopi fra Post & Tele museum. v/Erik Jensen, Overinspektør.

Post & Tele museum: Arkivalier F.e.1.c - Sager ang. frimærker i ruller 1895 – 1965. Herunder:
Billedmateriale: Fig. 1 og 2. Gebrauchs – Anweisung fûr die Marken – Kontroll – und Aufklebe – Maschine
„Michelius“ (D.R.P.) 1912. Gpd.Jn.I.A.1913. Nr.5014 og Gpd. III/13. M.05316
Billedmateriale: Fig. 3, 4, og 5. Michelius – Record – Frankierer und Portokontrolleur. Frankfurter Druckerei M.B.H., Kronprinzenstr. 45. Indk. 27. Marts. 1914.
Billedmateriale: Fig.6. "Flo-Ka" Briefmarken–Schnellkleber“ Gpd. IV/26. M.01601.
Billedmateriale: Fig.7. "POSTAMPER" fra bladet Vol. XIV, No.7, January 1918. "Published monthly by Philatelphis Commercial Museums".

Tak

En særlig tak til Hr. Erik Jensen, Overinspektør, Post & Tele museum for altid beredvillig hjælp.

En særlig tak til Hr. Ove Østerlund for hjælp med den tyske oversættelse.

En særlig tak til Gustav Hansen, Roskilde for beredvillig hjælp, (Perfinbilledet $^{M}{}_{M}{}^{A}$ AFA-nr.122, 5 øre brun).

NB!